

Dirbtinis intelektas tampa kasdieniu pagalbininku, atliekant darbus ar kuriant naują turinį, tačiau kaip ir kiekviena technologinė naujovė, tai gali sukelti ir tam tikrų grėsmių, ypač vaikų ir jaunimo privatumui bei duomenų saugumui internetinėje erdvėje. Į vaiko teisių gynėjų forumą „Kritinis mąstymas vs dirbtinis intelektas: kaip apsaugoti vaikus skaitmeninėje erdvėje?“ susirinkę įvairių sričių ekspertai diskutavo, kaip padėti vaikams išlaikyti kritinį mąstymą plečiantis dirbtinio intelekto galimybėms, kaip „įdarbinti“ technologijas bei išvengti jų nepageidaujamų kėslų bei koks yra visuomenės, žiniasklaidos, nuomonės formuotojų ir socialinių tinklų vaidmuo šiuose procesuose.

Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos direktorė Ilma Skuodienė sako, jog vaikų saugumas yra vienas opiausių nūdienos klausimų.

„Pastaruosius metus buvo gana įprasta galvoti, jog vaikui gali būti nesaugu namuose, mokykloje, kieme. Šiose erdvėse ilgą laiką ir stengėmės skirti didžiausią dalį savo resursų: pastebėti, su kuo vaikas bendrauja, išvelgti galimus pavojaus signalus, užbėgti už akių bendraamžių konfliktams ir pan. Tačiau panašu, jog saugumo ribos realiaame gyvenime išsityrynė ir didžiausios grėsmės visapusiškam vaiko saugumui persikėlė į skaitmeninę erdvę, į kurią šiuolaikinis vaikas tiesiog pasineria naudodamasis telefonu, kompiuteriu, socialiniais tinklais bei kitomis internetinėmis programėlėmis“, – sako I. Skuodienė.

Pasak vaiko teisių gynėjų vadovės, aptariant dirbtinio intelekto galimybes, kuriomis vis sparčiau naudojasi vaikai, ar stebint vaikų aktyvų dalyvavimą socialiniuose tinkluose, suaugusiesiems svarbu priimti ypatingą atsakomybę dėl vaikų saugumo ir jų sąmoningumo ugdymo.

„Kad ir kaip norėtusi pakviesti visų mūsų vaikus sugrįžti į tikrąją vaikystę – su realiais vardais ir veidais, su gyvu bendravimu ir žaidimais, su čežančiais knygų puslapiais, o ne vien spragsinčiais išmaniųjų įrenginių klavišais – visgi šiandieninis gyvenimo tempas ir skaitmeninis proveržis skatina mus būti lankstiems ir priimti neišvengiamus pokyčius, tačiau kartu neprarasti budrumo ir išlaikyti kritinį mąstymą, ypač rūpinantis vaikų saugumo klausimu“, – įvardija I. Skuodienė.

Dirbtinio intelekto teikiamos galimybės ir galimi pavojai

Tomas Krilavičius, asociacijos „Infobalt“ prezidentas, Lietuvos dirbtinio intelekto asociacijos valdybos narys, Vytauto Didžiojo universiteto Informatikos fakulteto dekanas teigia, jog dirbtinis intelektas – greita evoliucija, kuri ir džiugina, ir kelia daug nerimo.

„Tai yra nauja, išpūdinga technologija, kurios veikimas nėra iki galo aiškus, tad žmonės kartais mato ją kaip konkurentę. Taip pat kyla nemažai klausimų, kokios rizikos susijusios su jo naudojimu, ir ar reikia nuo to apsaugoti vaikus“, – svarsto T. Krilavičius.

Pagrindinį „ginklą“ šiame skaitmeniniame procese ekspertas įvardija būtent vaikų sąmoningumo ir kritiškumo ugdymą.

„Mes turime ne drausti vaikams naudotis išmaniosiomis technologijomis ir išbandyti dirbtinio intelekto siūlomas galimybes, tačiau be galo svarbu išmokyti juos kvestionuoti bet kokią dalyką – klausti, domėtis, abejoti – tai padeda ugdyti jų kritinį mąstymą ir pasirinkti tai, kas tikra“, – įsitikinęs T. Krilavičius.

Vaiko ir jo duomenų apsaugai skaitmeniniame pasaulyje iškyla grėsmių

Daugėja pavyzdžių, kai dirbtinio intelekto pagalba internetinėse platformose surinkti asmeniniai vaiko duomenys – naršymo istorija, gyvenamoji vietovė, pomėgiai ir netgi atvaizdas – būna panaudojami reklamos tikslais, kryptingai formuoja tam tikrus vaiko skaitmeninio vartojimo įpročius, sugeneruoja netinkamą, vaiko amžiui nepritaikytą, turinį, taip pat vaikai gana lengvai tampa tapatybės vagystės bei kitų kibernetinių nusikaltimų aukomis.

Žiniasklaidos stebėsenos bendrovės „Mediaskopas“ vadovė J. Stankuvienė, kalbėdama apie vaiko duomenų apsaugos pokyčius žiniasklaidoje per dešimtmetį, sako, jog dirbtinis intelektas jau dabar keičia vaikystę – nuo personalizuoto mokymosi iki manipuliatyvių algoritmų, formuojančių jų pasaulėžiūrą.

„Internetą galima palyginti su duomenų siurbliu, kuris renka vaikų duomenis per žaidimus, mokymosi platformas, socialinius tinklus. O šiuolaikiniai tėvai tampa tarsi žurnalistai, kurie viešojoje erdvėje aktyviai dalinasi vaikų nuotraukomis, pažymi svarbiausius jų gyvenimo įvykius ir pan. Tad šiandieninės kartos vaikai jau nuo pat gimimo „auga“ socialiniuose tinkluose, o jų asmeniniams duomenims ir privačiai informacijai ištis kyla nemažai nesaugumo“, – įvardija J. Stankuvienė.

Ekspertė laikosi nuomonės, jog tėvams svarbu atsakingai elgtis su vaikus liečiančia informacija, o kartu, savo asmeniniu pavyzdžiu, įdiegti jiems žinojimą, jog vertinti šiuolaikines technologijas ir naudotis jų galimybėmis reikėtų atsargiai ir kritiškai, nes pasak jos, dirbtinis intelektas taip pat klysta ir daro klaidų, tad nereikėtų juo akiai pasitikėti.

Žiniasklaidos atstovai sutaria, kad vaikų balsas viešojoje erdvėje turėtų būti labiau

girdimas

Forume vykusioje diskusijoje su vaiko teisių gynėjų vadove I. Skuodienė skirtingų žiniasklaidos kanalų atstovai – naujienų portalo [Delfi](#) vyriausioji redaktorė Rasa Lukaitytė-Vnarauskienė, *LRT* vaikų ir jaunimo turinio vyriausioji redaktorė Aistė Jūrė, naujienų portalo [15min](#) generalinio direktoriaus pavaduotojas Donatas Večerskis bei *LNK* televizijos Žinių tarnybos vadovė Ligita Kriščiūnaitė – vieningai sutarė, jog vaikų saugumo klausimas virtualioje erdvėje pirmiausia kyla iš tėvų sąmoningumo ir kritiško informacijos vertinimo, o žiniasklaida, prisiimdama ypatingą atsakomybę dėl vaikų duomenų apsaugos ir jautrios informacijos viešinimo, turėtų labiau atsižvelgti ir į pačių vaikų nuomonę.

„Mums svarbu lygiaverčiai dirbti abiem frontais – tiek švietėjiškomis temomis edukuojant tėvus, tiek žiniasklaidoje ieškant patrauklių ir vaikams priimtinių formų apie informacijos tikrumą, turinio kūrimą, atsakingų socialinių medijų naudojimosi įpročių formavimą ir pan. Labai svarbu į žiniasklaidos procesus įtraukti ir pačius vaikus, leisti jiems išsakyti savo nuomonę, laisvai diskutuoti, parodyti visuomenei, kokios temos jiems yra aktualios ir svarbios“, – sako *LRT* vaikų ir jaunimo turinio vyriausioji redaktorė Aistė Jūrė.

Žiniasklaidos atstovai teigia, jog galiojantys griežti įstatymai per pastarąjį dešimtmetį išmokė juos atsakingai skleisti naujienas, susijusias su vaikais bei atsakingai elgtis su jų privačia informacija, tačiau kartu jie įvardija ir tam tikrus suvaržymus, siekiant didesnio pačių vaikų įtraukimo į informacijos kūrimo procesą. Pirmiausia, jų teigimu, vaiko teisę tiesiogiai išsakyti savo asmeninę nuomonę žurnalistui riboja amžiaus reikalavimai, tad dažnai vaikų pozicijas tenka įgarsinti tėvų lūpomis, o realius vaizdus, užfiksuotus nuotraukose, kartais tenka pakeisti dirbtinio intelekto sukurtomis iliustracijomis.

Vaiko teisių gynėjų vadovė I. Skuodienė pritaria žiniasklaidos atstovams, jog jų indėlis atsakingo informacijos vartojimo ir vaiko duomenų apsaugos lauke yra itin svarus ir reikalingas.

„Šiuolaikiniai vaikai žino labai daug, jie turi sklandų priėjimą prie informacijos, o socialiniuose tinkluose jie demonstruoja ženkliai dalį savo asmeninio gyvenimo, tad norisi pasidžiaugti žiniasklaidos įgyvendinama svarbia misija šviesti visuomenę, ypač tėvus, pateikiant jiems trumpą, aiškią informaciją, kaip atsakingai elgtis su savo privačia informacija, kaip saugiai naudotis naujausiais technologijų įrankiais bei kaip kritiškai vertinti viešojoje erdvėje pateikiamą informaciją – tam jie suteikia puikias, sąmoningumą ir kritiškumą ugdančias gaires“, – sako I. Skuodienė.

Kilus klausimams, kviečiame žiūrėti [Vaiko teisių TV](#) arba konsultuotis su vaiko teisių

gynėjais skambinant nemokamu tel. 0 800 10 800, taip pat galima rašyti žinutę interneto svetainėje vaikoteises.lrv.lt esančiame pokalbių laukelyje. Pranešti apie vaiko teisių pažeidimą galima artimiausiame vaiko teisių apsaugos skyriuje, užpildant formą Tarnybos interneto svetainėje arba skambinant Skubiosios pagalbos tarnybų ryšio numeriu 112.

BNS / Roberto Riabovo nuotraukos: <https://www.filemail.com/d/ywgvxfnzgcwxlnl>

